

Negovanje odnosa do kulture je stalen proces in vsakdanje opravilo vsakega od nas. Sindikat kulture in varstva narave Glosa, ki ga vodi Mitja Šuštar, si prizadeva, da bi bil ustrezen odnos do delavk in delavcev v kulturi in varstvu narave pri tem v ospredju.

Kultura je naša pravica in je naša dolžnost

GIOSA
Sindikat kulture in narave Slovenije

Ob kulturnih praznikih, zlasti ob Prešernovem dnevu, smo vsi polni besed o kulturi. Letošnja sindikalna poslanica pa govori ravno o tem, razkoraku med besedami, ki so poceni, in dejanji, ki edina štejejo. Kot nam je več dni pred praznikom povedal **Mitja Šuštar**, bo odmevala tudi pri Prešernovem spomeniku v Ljubljani. »Skrajni čas je, da slovenska (kulturna) politika pogleda v ogledalo ter pokaže fige nesocialni in plitki družbeni stvarnosti,« je ena od misli. Tesno je povezana s tisto, da je skrajni čas, da se kultura prepozna kot strateška naložba, delavkam in delavcem v kulturi pa zagotovi enakopravnost z drugimi dejavnostmi javnega sektorja.

Delež izdatkov za kulturo glede na BDP je v Sloveniji že vsa leta okoli enega odstotka, kulturo pa sicer sofinanciramo tudi državljanke in državljani, s tem ko kupujemo vstopnice, knjige, plačujemo članarine v knjižnicah ... Vlaganje v kulturo je pomembno, in ker v tej družbi očitno bolj kot karkoli drugega razumemo tržno gospodarstvo, je treba povedati, da ima vlaganje v kulturo multiplikativne učinke. Recimo za kulturni turizem, celotno gospodarstvo. Kaj je treba temu še dodati?

Kultura nas je oblikovala, od Trubarja naprej, prve slovenske besede so iz »Stare praude«, spomnimo na Cankarja, Prešerna, na vse ustvarjalke in ustvarjalce iz različnih obdobij. Jezik je bistvo, temelj, najpomembnejši del kulture in slovenskega naroda. To sta neločljiva celota. Če ustvarjaš v svojem jeziku, tudi si. Marsikdo se ne zmore, ker ga ne zna, v slovenskem jeziku izraziti, pa je vseeno lahko prepričan Slovenec. Torej, obstali smo kot narod, zaradi kulture imamo tudi državnost, poleg tega pa je to zelo dobra promocija navzven in pomembna za druge posle.

Kultura je več kot posel ...

... točno to. Ampak je med drugim tudi posel. In to včasih zelo dober, imamo veliko prevajanih avtorjev, naše glasbene skupine žanjejo uspeh tudi v tujini ..., ne bom našteval, ker bi lahko koga izpustil.

Kaj kultura počne za narod, sva že ugotovila, drugo vprašanje pa je, kaj ta družba počne s kulturniki. Slaba plačila, kadrovski problemi, varčevanje ...

Zelo zgovorno je, da so recimo v Cankarjevem domu imeli že sto in en razpis, pa ne dobijo tehnikov. Plače so nizke, zato mnogi odhajajo na boljše. Bojimo se, da bo v javnih zavodih počasi vse skupaj razpadlo, če ne bo njihovo delo ovrednoteno tako, kot jim pritiče.

Je del problema tudi togost plačnega sistema v javnem sektorju, kamor se ljudi uvršča po izobrazbi, ne pa tudi po dejanskem delu in sposobnosti?

V zakonu o uveljavljanju javnega interesa v kulturi je člen (47.a), ki se mu reče »avdicija« in predvideva, da javni zavodi na področju kulture z uspešno opravljeno avdicijo na delovnih mestih opernih in zborovskih pevcev, baletnih plesalcev in orkestrskih glasbenikov zaposlijo nekoga z največ dve stopnji nižjo izobrazbo, a le za določen čas petih let, brez možnosti ponovitve. Ker se predvideva, da bo nekdo v petih letih opravil tudi šolanje. To pa ni mogoče pri tehničnih poklicih, pa tudi pri igralcih ne. S sedaj ozkega dela umetniškega sektorja bi bilo to treba razširiti še zlasti na tehnični del.

Ali pri tem ne obstaja nevarnost deregulacije (tudi) teh poklicev in s tem njihovega razvrednotenja? To se je recimo zgodilo s trgovino, gostinstvom, tudi z novinarstvom; praktično vsak, ki zna izreči ali napisati stavek ali dva, je lahko že »novinar«.

Res je, to lahko pomeni tudi padec kakovosti, strokovnosti. V umetniških poklicih, uprizoritvenih dejavnostih pa ne vem, če to drži, zlasti tam, kjer se zahte-

Foto M. M.

va talent. Če nekdo zelo dobro oblikuje zvok, ni nujno, da ima kakšno formalno stopnjo izobrazbe. Dober zvok slišimo. Če pevec dobro odpoje, je to užitek. Zato pa so t. i. avdicije, in te potekajo pred strokovnjaki, izkušenimi ljudmi. Ti poslušajo recimo nekoga peti, pa ne vedo, kdo je to.

Zdaj omejitve vodijo v prekarizacijo. Nekdo je recimo prisiljen odpreti s. p. in preko tega ga lahko isti javni zavodi najemajo, plačujejo in lahko dela vse.

V Delavski enotnosti iz leta 1972 sem zasledila članek o tem, da so takratne oblasti razlikovale med šundom in kulturo in slednjo podpirale, šund pa preganjale. Šlo je nedvomno za cenzuro, a naj bo to iztočnica za vprašanje, ali danes znamo razlikovati med populizmom, alternativnimi resnicami, nekakovostnimi izdelki ipd. in kulturo?

Zanesimo se na to, da oblastniki, ki pridejo na položaje in imenujejo svoje strokovne službe, razumejo stvari. Da so pravi ljudje na pravih mestih. Mislim, da to dolžnost imajo. Da bi oni presojali, pa lahko privede tudi na polje cenzure. Kulture in umetnosti se ne da ukalupiti,

naj vsak izbira, kar mu ustreza. Država pa je dolžna skrbeti za zdravo kulturno politiko.

S tem prideva do največjega javnega závoda na področju kulture, nacionalne RTV. Ta pa mora biti steber in varuh kulture in okusa. In po moje je, če pustimo ob strani nekaj zadnjih ekscesov, zlasti na področju informativnega programa. Njihov dokumentarni, poljudnoznanstveni program je vrhunski, če primerjamo druge komercialne televizije, ki so odvisne od denarja drugih. Nacionalka ne bi smela biti.

To verjetno velja tudi za druge javne zavode na področju kulture?

To, da imamo te javne zavode, je naša velika prednost. Obstaja nevarnost lastninjena in o tem obstaja predlog zakona za izvajanje dejavnosti splošnega pomena iz leta 2011, ki pa k sreči ni bil udejanjen. Zato so javni zavodi še vedno naši, ustanoviteljske pravice pa preko vlade izvaja država ali pa jih izvajajo občine; NUK, SNG Dramo, Opero in balet ... financira država, Mestno knjižnico Ljubljana pa ljubljanska občina. Mrežo javnih zavodov na področju kulture moramo kvečjemu krepiti, tako za nas uporabnike kot za tiste, ki tam delajo. Če nam to pade, bo zagotovo padla tudi kultura, prekarizacija bo večja, še več bo izkoriščanja. Prav tako to velja tudi za druga področja, javno zdravstvo, šolstvo ... Javne storitve morajo biti kakovostne in dostopne vsem.

Velikokrat poslušamo tudi o t. i. kulturnem trgu. Je to kaj slabega?

Ne bi bilo slabo, če bi ga strogo nadzirali ob mreži javnih zavodov, ne namesto njih. Javne zavode je treba ohraniti, trg pa regulirati.

Ostaniva pri besedah, trg je že ena takih, zelo velikokrat uporabljeni v zvezi z delom pa sta besedi delodajalec in delojemalec. Kako kot pravnik vidiš te besede v zvezi s kulturo in tudi na splošno?

Mi raje uporabljamo besedi delavec in delavka, saj smo sindikat. Manj pa uporabljamo izraze, kot so javni uslužbenci, ustvarjalci ..., tudi tisti, ki dela v kulturi, je delavec, delavka. Delodajalec ni tako zelo moteč izraz, delojemalec pa ni primerna beseda. Kot delavec delo daješ. To so stara filozofska razmišljanja, da je

delavec pravzaprav delodajalec, ker delo daje - ustvarja, uči, poje, čisti, kuha ..., zanj pa dobi plačilo, ki je žal prevečkrat neustrezno.

Kako pa razumeš izraz »trg delovne sile«?

Že od nekdaj mi ni blizu. Zakaj? Ker nakazuje, da smo reveži, ki prosjčimo za skorjico kruha z bogatinove mize.

Če pa bi govorili o pravem trgu, bi šlo za ponudbo in povpraševanje med enakopravnimi udeleženci na trgu. Pa ni tako. Zato to ne more biti trg.

Tudi v delovnem razmerju bi morali biti enakopravni. Pa nismo. Delavec lahko hitro dobi odpoved, opozorilo, ogrožen je lahko njegov položaj. Delavec pa delodajalcu ne more dati opozorila. Lahko sicer odpove delovno razmerje, a s tem sam ostanē brez socialne varnosti. Delavec nima takih vzvodov moči kot delodajalec. V načelu sta izenačena, v dejanskem življenju pa absolutno nista.

Delovno pravo je vzpostavljeno zato, da štiti šibkejšega v delovnem razmerju, to je delavca oz. delavko.

Kaj so tista glavna vprašanja, kršitve, težave, s katerimi pridejo do tebe članice in člani Glose?

Izpostaviti moram zlasti našo pravno službo na območju, ki ima veliko dela z Glosa, saj imamo v Glosi ozaveščene članice in člane. Tudi sam, kot nekoč pravnik v službi pravne pomoči, imam izkušnjo, da se tisti, ki so imeli možnost šolanja, izobraževanja in so načitani, bolj zavedajo svojih pravic. In jih tudi lažje udejanjajo, sami ali tudi s pomočjo drugih, recimo s sindikalno pravno pomočjo. Tudi v javnih zavodih s področja kulture je, žal, ravnanje tudi kdaj nekulturno in prihaja do šikaniranja, trpinčenja ali mobinga na delovnem mestu, lahko tudi recimo ne dobiš obvestila o odmeri letnega dopusta do 31. marca, čeprav je to zapovedano. Ali ne veš, koliko imaš dopusta, saj ti ga delodajalec samovoljno briše. Lahko ti ga ne da, čeprav bi ti ga moral po vseh kriterijih. Problem so napredovanja, nizke ocenē, posledično nizke plače. Napreduješ lahko sicer tudi v nazive, ki pa jih recimo plačna skupina J nima. Pa tudi področje varstva narave, kjer dela stroka, in to vrhunska, nima napredovanja v nazive. Za to se borimo že desetletje, pa še zmeraj nič. In vsakokratna oblast gleda stran, čeprav vsi obljublajo.

Izredno pomemben zasuk!

Zadnji januarski dan so članice in člani Zasuka, pred časom ustanovljenega sindikata za ustvarjalnost in kulturo, ki združuje zlasti samozaposlene v kulturi, na svoji izredni skupščini izglasovali pridružitve sindikatu Glosa. S tem vstopajo pod okrilje ZSSS, saj si želijo sodelovanja v kolektivnih pogajanjih s pristojnimi organi, njihovi članice in člani pa imajo s tem tudi možnost brezplačne pravne pomoči in podpore. Sindikalno organizirani v Zasuku bodo s tem tudi aktivno sodelovali pri njihovih sejah in aktivnostih.

»Gre za izjemen dosežek, saj smo tako samozaposleni delavci iz sektorja prvič v zgodovini pridobili legitimnost za pogajanja z oblastjo, ki so nam jo doslej ves čas odrekali.« so sporočili po tem dogodku in dodali, da s tem pridobi predvsem delavstvo, ki je povezano močnejše.

Postavili bodo zahteve za boljše plačne pogoje in pristop h kolektivni pogodbi. Delavke in delavci v tej dejavnosti namreč že predolgo poskušajo shajati brez običajnih pravic, kot je bolniška, pravica do kredita in dostojnega delovnega prostora.

»Vlado opozarjamo na njeno lastno zavezo iz koalicijske pogodbe, po kateri se mora lotiti prednostnega naslavljanja prekarnosti kot izziva razvoja Republike Slovenije. Pomembno pritrđitev našim prizadevanjem dajejo najnovije smernice Evropske komisije (september 2022) o uporabi konkurenčnega prava EU za kolektivne pogodbe v zvezi z delovnimi pogoji samozaposlenih oseb brez zaposlenih, ki pojasnjujejo, kdaj se lahko samozaposleni pogajajo o boljših delovnih pogojih, ne da bi kršili pravila EU o konkurenci. Samozaposlenemu in drugemu prekarcu v kulturi smo dolžni - že včeraj! - priznati položaj delavca in pravico do kolektivnega pogajanja!« je ob dogodku povedal predsednik Glose Mitja Šuštar. Več o prizadevanjih Zasuka pa v eni prihodnjih številčk Delavske enotnosti.

Se pri pogajanjih za kolektivno pogodbo za varstvo narave kaj premika?

Obljubili so nam, ko smo se sestali z novim ministrom v avgustu, da se bomo začeli pogajati v 14 dneh. Minilo je že kar nekaj mesecev, pa še zmeraj nič.

Da še nadaljujem pri kršitvah. Ena od perečih je še vedno neizplačevanje koronskega dodatka za ljudi, ki so zares delali. Pa so zbolevali in umirali, naš član iz SLG Celje, igralec **Igor Žužek**, je umrl zaradi korone. Velika večina je dodatke dobila, nekateri pa ne. Lahko povem grešnike: SNG Drama, MGL, SLG Celje, Lutkovno gledališče Ljubljana ...

Stvari, ki so narobe, je še veliko, za marsikoga so boleče in pereče.

Kaj se dogaja na področju poklicnega upokojevanja baletnic in baletnikov?

Mi želimo, da bi ne imeli od odhoda iz zavoda pa do starostne pokojnine, nižjih prejemkov, kot imajo zdaj plačo. Razliko od poklicne do starostne pokojnine bi jim moral plačevati proračun, ministrstvo za kulturo. Prav nobenega izgovora ni, saj

je teh ljudi malo, kakšna dva na leto, in strošek zanje ne bi bil velik. Hkrati pa bi s tem spodbujali pomlajevanje slovenskega baleta, ki je po nacionalnem programu v »slovenskem interesu«. Starejši bi šli sami stran, saj je delo zanje nevarno za zdravje in zaradi poškodb. A zdaj mlade prekarno najemajo in nimajo enakih pravic, so izkoriščani in delajo že dobesedno za pest riža. To je žalostno, s tem ponižujemo slovenski balet.

Problem je ignoranca, tako z vladne kot z ministrske strani.

Prebrala sem notico, da ministrstva za kulturo, gospodarstvo in finance skupaj snujejo rešitve za tiskane medije, ki so v vse slabšem položaju že od prej, zdaj pa se to še stopnjuje zaradi naraščajočih cen energije, papirja in distribucije. Kako vidiš ti prizadevanja za ohranjanje kakovostnega tiska, ki prinaša poglobljene vsebine, izvirno novinarsko poročanje?

Tiskani medij mora razvijati vrhunsko kakovost. Tudi jezika. In če sva že pri tisku,

kar je tudi knjiga, zelo sem razočaran, ko vidim, da knjig pogosto lektorji niti ne vidijo. Napake so bile včasih minimalne, zdaj jih vse pogosteje kar mrgoli.

Moram pa pri ohranjanju lepe pisane besede omeniti tudi našo Delavsko enotnost, ki to neguje in ni jezikovno skrupulo, kot so nekateri drugi mediji.

Spet sva pri skrbi za jezik, Glosa je aktivna tudi na področju rabe in možnosti izbire slovenskega jezika v elektronskih napravah. Se kaj premika?

Tukaj moram izpostaviti prizadevanja slovenske poslanke v evropskem parlamentu, **Irene Joveve**, ki je v slovenskem jeziku letos januarja pisala izvršnemu direktorju podjetja Apple in ga opozorila, da za vsa podjetja, tudi za njihovo, v Sloveniji velja zakon o javni rabi slovenščine. Vsa podjetja namreč tega ne upoštevajo, naprave in operacijski sistemi pa ne uporabljajo našega jezika. Slovenščina je eden enakopravnih evropskih jezikov in takšen mora biti do nje tudi odnos vseh. Tudi Glosa si za dosledno javno uporabo slovenskega jezika skupaj z drugimi stalno prizadeva. Spet pa naletimo na ignoranco. Čudi me tudi, da Joveva pri tem nima vidne javne podpore drugih slovenskih poslank in poslancev.

Kaj bi še dodal za konec?

Kultura je tako rekoč vse, in vsak dan je prav, je naša dolžnost, da vsak od nas vsaj malo časa posveti svojemu kulturno-umetniškemu razvoju.

Mojca Matoz

Iz Glosine letošnje poslanice ob kulturnem prazniku, ki so jo pripravili skupaj s sindikatom Sviz:

»Od visokotelečnih besed, izrečenih enkrat letno, imajo konkretni ljudje, ki skrbijo za razvoj umetnosti, za ohranjanje kulturne in naravne dediščine, za stati inu obstati slovenskega naroda in državnosti, bore malo. Gospodarske rasti in dobičkov oblastniki nočejo deliti z delavkami in delavci na področju kulture, na njih še naprej varčujejo, od njih terjajo še nadaljnje zategovanje pasov, čeprav je lukenj že zdavnaj zmanjkalo. Pot zdrave kulturne politike se je končala, še preden se je pričela. Zaposlene v kulturi se neenakopravno obravnava, kljub nakazani skrbi za samozaposlene se zanje ne naredi ničesar, delavstvo se razslojuje in ostaja prezrto kot predlanski sneg.«

Prestavljajo jih kot predmete

Vlado, ministrstva za delo, gospodarstvo in finance ter SDH je Sindikat delavcev gostinstva Slovenije (Sgit) ponovno pozval k odpravi outsourcinga in izkoriščanja delavcev pri zunanjih izvajalcih različnih storitev, še posebej pa čiščenja, kamor se uvrščajo tudi sobarice čistilke. Pozivu se pridružuje tudi ZSSS.

Sgit je v prizadevanjih za odpravo neprimernih in škodljivih praks outsourcinga podprl minister za delo **Luka Mesec** in

SDH sredi januarja pozval, naj se v Savi Turizmu in drugih podobnih primerih čim prej lotijo reševanja te problematike v skladu s Programom za delo koalicije 2022-2026. A uprava družbe Sava Turizem je ravnala drugače in se odločila »outsourcati še svoje zadnje, več let lojalne in pripadne sobarice«, so sporočili iz Sgita. V drugi polovici januarja je namreč obvestila sindikat in svet delavcev o spremembi delodajalca (to naj bi bila od 1. marca družba Aktiva čiščenje) za izvajanje vsakodnevnega čiščenja na različnih lokacijah podjetja Sava Turizem (Hoteli Bernardin). V delih Save Turizma so sobarice zamenjale že tri delodajalce, družba pa je izbrala kar dva izvajalca storitev čiščenja, kar ni bila praksa še nikoli doslej.

V Sgitu pričakujejo ukrepanje pristojnih in odgovornih za delovanje družb, kjer ima država svoje lastniške deleže. »Delavci niso predmeti, delavci niso le številke in delavci niso zgolj strošek! So srce in duša gostinstva in turizma, zato ukrepajte in odpravite škodljive in negativne prakse, kar outsourcing je,« je v svojem pozivu zapisala generalna sekretarka Sgita **Breda Črnčec** in opozorila, da gre za razčlovečenje delavk in delavcev, ki se jim vsakih pet let menja delodajalec. »Zaveza, ki ste jo dali, naj ne ostane samo na papirju, temveč ukrepajte v družbah, kjer imate vpliv. Le z vzpostavitev dobrih praks, boljših plač, boljših delovnih pogojev, boste vzbudili za te poklice interes tudi pri mladih! Sicer se turizmu ne piše dobro,« je nastavila ogledalo odločevalcem.

M. M.